

Nr 31.

Ankom till riksdagens kansli den 8 maj 1942 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om ersättning åt personer, som av hänsyn till det allmännas intressen hindras från att torrlägga sin mark.

(2:a avd.)

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 205, av herr *Andersson* i Hedensbyn *m. fl.* har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan huruvida och under vilken förutsättning ersättning av statsmedel bör utgå till den, som med hänsyn till att allmänna intressen skulle trädas för nära, hindras torrlägga sin mark.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för denna framställning, får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden i ärendet av kammarkollegiet och lantbruksstyrelsen.

Gällande bestämmelser m. m.

Vattenlagen skiljer i 7 kap. mellan å ena sidan dikning, 1—36 §§, och å andra sidan vattenavledning, 37—48 §§. Beträffande ett särskilt slag av vattenavledningsföretag, nämligen de som avse sänkning eller uttappning av sjö, meddelas speciella bestämmelser i 44—46 §§. Med sistnämnda bestämmelser äro att jämföra bestämmelserna i vattenlagen 3 kap. om vattenreglering, där i 1 § och 26 § säges, att vad i vattenlagen stadgas om vattenreglering skall jämväl tillämpas i fråga om vattenavledning, som i 7 kap. sägs, såframt dylikt företag sker såväl för torrläggning av mark som för annat regleringsändamål (1 §), men att beträffande reglering för enbart torrläggningsändamål skall gälla vad angående vattenavledning i 7 kap. stadgas (1 och 26 §§).

Beträffande skillnaden mellan dikning och vattenavledning lämnas i det av vattenrätts- och dikningslagskommittéerna år 1910 avgivna betänkandet bland annat följande redogörelse för 1879 års dikningslag, vad som föregick dess antagande, samt viss erfarenhet av lagens tillämpning (sid. 297):

»Till vattenavledning i motsats mot dikning hänför gällande lag dels sänkning eller uttappning av sjö, upprensning, fördjupning, utvidgning eller rätning av älv, å eller annat vattendrag eller eljest avledande av vatten därifrån, med ett ord således förändring i ett eller annat avseende av ett naturligt vat-

tendrag eller vattensamling av den betydelse, att den kan hänföras till sjö, och dels vattens avledande ur kärr, mosse eller annan dylik vattendränkt mark. Skillnaden har alltså, trots nya lagberedningens anmärkningar om svårigheten att kunna med säkerhet skilja den vattendränkta marken från övrig jord, delvis baserats på graden av vattenskada hos den mark, om vars torrläggning är fråga. Enligt vad föredragande departementschefen anförde i samband med beslutet om propositionens överlämnande till riksdagen, hade nyssnämnda anmärkningar icke övertygat honom om omöjligheten att i de konkreta fallen med all erforderlig säkerhet bestämma, om den jord, vars torrläggning vore i fråga, skulle betraktas såsom vattendränkt eller icke. Den omständigheten, att endast en gradskillnad och ej en artskillnad ägde rum mellan de olika slagen, innebure nämligen icke i och för sig någon omöjlighet att avgöra, om den grad, som i varje fall förefunnes, skulle hänföras till det ena eller andra slaget. Kärr, mossar och annan dylik vattendränkt mark vore genom vegetation och beskaffenhet i övrigt så skilda från den icke vattendränkta marken, att oberoende av växlingarna i årens nederbörd säker ledning i de flesta fall icke kunde komma att saknas för bestämmandet, huruvida den jord, som vore i fråga, besvärades av vatten i sådan grad, att den borde betraktas såsom vattendränkt mark.

Att det emellertid i praktiken visat sig förenat med betydande svårigheter att med ledning av den utav lagen uppställda distinktionen avgöra, huruvida ett torrlägningsföretag är att hänföra till dikning eller till vattenavledning, har den sedan dikningslagens tillkomst vunna erfarenheten tydligen givit tillkänna.»

I det den 15 december 1919 avgivna betänkandet med förslag till ny lagstiftning angående torrläggning av mark m. m., som ligger till grund för nu gällande lagstiftning i ämnet anföres i samma sak följande (sid. 82):

»Gällande dikningslag skiljer mellan två slag av företag för jords torrläggning, nämligen dikning å ena samt vattenavledning å andra sidan.

Med dikning avses i första hand sådana åtgärder, som låta sig genomföra utan någon mera väsentlig förändring av vattenförhållandena i sjöar eller vattendrag. Är fråga om sänkning av vattenståndet i sjö eller annan vattensamling genom upptagande av nytt vattenavlopp eller utvidgning eller förändring av ett redan befintligt eller avses med företaget eljest en utvidgning eller fördjupning av ett befintligt vattendrag eller annan förändring av dess vattenförhållanden, hänföres företaget till vattenavledning. Till vattenavledning i dikningslagens mening räknas också avdikning av kärr, mosse eller annan dylik vattendränkt mark.»

I förstnämnda betänkande föreslogs borttagandet av skillnaden i lagen mellan diknings- och vattenavledningsföretag. Sistberörda betänkande bibehöll skillnaden.

Beträffande betingelserna för medgivande till avdikningsföretag anfördes i 1910 års nämnda betänkande bland annat följande (sid. 336):

»Såsom en av betingelserna för utförande av sjösänkning eller annan vattenavledning, som medför rubbning av de bestående förhållandena i ett naturligt vattendrag, upptager dikningslagen tillstånd därtill från det allmännas sida i de fall, där sådant är föreskrivet. Dessa fall angivas i kungl. kungörelsen angående vissa villkor för tillstånd från det allmännas sida till vattenavledning m. m. den 31 december 1879. Ändamålet med föreskriften om berörda tillstånd är att bereda tillfälle till prövning, huruvida det ifrågasatta

företaget kan i ett eller annat hänseende bliva till förfång för allmänna intressen. Denna prövning verkställes enligt nämnda kungörelse av Konungens befallningshavande, som för den händelse anledning icke finnes för handen, att företaget skulle i vissa uti kungörelse angivna hänseenden medföra olägenheter, äger förklara, det hinder från det allmännas sida ej möter mot företaget, men i annat fall skall, jämte eget utlåtande, hemställa frågan Kungl. Maj:ts prövning.

Till fullo inseende nödvändigheten av en i största möjliga grad sakkunnig och noggrann prövning angående den inverkan företag av ifrågavarande art kunna hava på befintliga och framtida kommunikationsanstalter samt på andra intressen av allmän innebörd, hava kommittéerna ansett denna prövning böra för framtiden överlämnas åt vattendomstolorna, vilka enligt förslaget hava att avgöra alla andra vattenrättsliga spörsmål. Genom sin sammansättning och genom den möjlighet, som enligt stadgandena i 11 kap. beretts dem att i de avseenden, där sakkunskapen ej är hos dem företrädd, förskaffa sig sådan genom tillkallande av sakkunnigt biträde, torde de ock bliva väl ägnade att verkställa den prövning, som i förevarande hänsende erfordras.»

I samma ämne anfördes i 1919 års betänkande bland annat följande (sid. 104—107):

»Ett torrlägningsföretag inverkar ofta ej allenast å enskildas rättigheter och intressen. Företaget kan ock komma att beröra det allmännas rätt. Beträffande dikningsföretagen torde detta väl i allmänhet icke vara händelsen. Understundom kan det dock förekomma, att för genomförandet av ett dylikt företag är av nöden att göra intrång i förefintliga samfärdselintressen, såsom för anordnande eller utvidgande av vattenavlopp genom allmän väg, järnväg eller spårväg. Vad vattenavledningarna angår föreligga givetvis i långt större utsträckning tillfällen till konflikt med andra av vattenförhållandena beroende intressen av allmän natur, såsom farleds-, flottleds- och fiskeintressen. Till dessa intressen höra, i den mån vattenkraftens tillgodogörande numera otvivelaktigt är av betydelse ur allmän synpunkt, jämväl vattenkraftintresset, ävensom klimatiska och sanitära intressen samt naturskyddsintressen, då de äro av mera framträdande betydelse.

Uppenbart är att, innan ett torrlägningsföretag sättes i verket, en prövning bör äga rum, huruvida företaget med hänsyn till dess inverkan å allmänna intressen må anses tillåtet. Det ligger nämligen i sakens natur, att den enskilde lika litet i detta fall som eljest äger en sådan oinskränkt förfoganderätt över sin egendom, att det allmännas intressen därigenom må kränkas eller bringas i fara. Å denna grund bygger också den gällande lagstiftningen. Sålunda föreskrives i 13 § dikningslagen, att jordägare icke äger rätt att verkställa vattenavledning, med mindre tillstånd från det allmännas sida erhållits i fall, där sådant är föreskrivet. De närmare bestämmelserna om dylikt tillstånd hava meddelats i kungl. kungörelsen den 31 dec. 1879 angående vissa villkor för tillstånd från det allmännas sida till vattenavledning m. m. Enligt nämnda kungörelse skall den, som för sin jords odling eller förbättring eller för vinnande av odlingsbar mark vill sänka eller uttappa sjö, vara pliktig att söka tillstånd därtill hos Konungens befallningshavande, ändå att företaget kan ske utan förnärmande av annans rätt över vattnet. Med uttappning eller sänkning av sjö likställes företag, varmed åsyftas förändringar av vattnets djup eller läge i älv, å eller annat vattendrag, där farled, flottled eller led för fiskens gång finnes, kungsådra av ålder varit, kanal, slussverk eller annan sådan byggnad är anlagd, vattnet för allmän vattenledning begagnas eller ock järnväg eller annan allmän väg framgår över vattnet.

Finner Konungens befallningshavande anledning vara för handen, att företaget skulle i angivna hänseenden medföra olägenheter, skall Konungens befallningshavande med eget utlåtande hemställa frågan Kungl. Maj:ts prövning.

Jämväl i kommittéförslaget (av år 1910) upptagas åtskilliga föreskrifter till skydd för allmänna intressen. Sålunda må icke vattenavledning eller invallning så verkställas, att olägenhet av någon betydelse därigenom uppkommer för allmän farled eller allmän flottled eller menlig inverkan på klimatet eller allmänna hälsotillståndet vållas eller eljest allmänna intressen i avsevärd mån kränkas eller sättas i fara. Därutöver meddelas i kommittéförslaget särskilda bestämmelser för att förebygga intrång i naturskydds- och ortsintressen ävensom i vissa samhällsintressen. Sålunda föreskrives i fråga om sänkning eller utfappning av sjö att, om därigenom skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld är att befara, särskilt skall prövas, huruvida med hänsyn till företagets övervägande gagn för orten och andra föreliggande omständigheter detsamma ändock må tillstädjas. En liknande bestämmelse har meddelats för det fall, att ändring eller utrivning av vattenverk skulle medföra nedläggande av större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, eller väsentlig minskning i dess drift. Med sistnämnda bestämmelse hava kommittéerna ansett sig böra ersätta det i dikningslagen upptagna ovillkorliga förbudet mot ändring eller utrivning av vattenverk, som är anlagt till bedrivande av större fabriksinrättning. Däremot hava kommittéerna bibehållit det i dikningslagen upptagna förbudet för jordägare att påyrka ändring eller utrivning av vattenverk, så länge avtal om skyldighet att tåla uppdamning för vattenverket är gent emot honom bindande.

I stort sett hava beträffande den reglering av torrlägningsintressets förhållande till allmänna intressen, som kommittéerna sålunda föreslagit, enahanda synpunkter vunnit tillämpning som i fråga om de i 2 kap. vattenlagen upptagna bestämmelserna rörande byggande i vatten. De avvikelser, som föreligga, äro i allmänhet beroende av de ändringar, som 2 kap. av kommittéförslaget undergått under den fortsatta behandlingen av denna del av förslaget. Uppenbart är att, sedan genom vattenlagens antagande grunderna för de olika intressenas förhållande till varandra blivit fastställda, det nu icke kan komma i fråga annat än att göra dessa grunder tillämpliga jämväl å förevarande del av vattenrätten.

Enligt kommittéförslaget skall prövningen av nu berörda frågor i allmänhet tillkomma vattendomstolen. Den befogenhet, som i dikningslagen och förutnämnda kungörelse i detta fall inrymts åt Konungens befallningshavande, skulle sålunda komma att upphöra. Lämpligheten därav att alla de vattenrättsliga spörsmålen göras till föremål för enhetlig behandling torde vara allmänt erkänd och kan för övrigt sägas hava blivit vitsordad i och med vattenlagens antagande.

Emellertid är härmed icke sagt, att den administrativa myndighetens inflytande å dessa frågor bör upphöra. I viss mån måste redan vattendomstolens befattning med dessa frågor tilläggas administrativ karaktär. Men såsom framhållits såväl vid vattenlagens antagande som ock vid tillkomsten av den nya flottningslagstiftningen äro de intressen av allmän natur, som äro förknippade med våra sjöar och vattendrag, otvivelaktigt ej sällan av den allmänna betydelse, att det inbördes avvägandet mellan dem bör vara förbehållet Kungl. Maj:t såsom de allmänna intressenas högste vårdare. Detta är ju också den grundtanke, varåt de gällande författningarna giva uttryck. Med denna grundtanke erkännande i fråga om de redan antagna delarna av vat-

tenlagen har vår uppgift i detta fall i själva verket kunnat begränsas att tillse, att överensstämmelse mellan vattenlagens olika delar bleve genomförd. I det följande skall lämnas en kortfattad redogörelse för innehållet i de av oss i detta ämne föreslagna bestämmelserna.

De intressen, som enligt vårt förslag skyddas för intrång genom ett torr-lägningsföretag, äro liksom i kommittéförslaget i främsta rummet farleds- och flottledsintressen ävensom sanitära och klimatiska intressen. Förbudet mot ett förnärmande av dessa intressen är ovillkorligt. Skulle åtgärd, som erfordras för vattenavledning eller invallning, hava till följd, att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att fiskerinäring av större betydelse lider väsentligt förfång eller skulle genom dylik åtgärd förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld är att befara, må åtgärden i allmänhet ej tillåtas. I dessa fall lämnar emellertid förslaget en utväg öppen till undantag. På hemställan av vattendomstolen äger Kungl. Maj:t ändock medgiva åtgärden. Förutsättningen härför är, att det ifrågavarande företaget prövas av synnerlig betydelse för jordbruksnäringen eller för orten eller eljest från allmän synpunkt. Därest företaget är av nu nämnd betydelse, kan Kungl. Maj:t jämväl tillåta undantag från de i allmänhet gällande reglerna beträffande företagens tillåtlighet med hänsyn till motstående intressen av enskild natur. I överensstämmelse med motsvarande stadganden i 4 kap. vattenlagen har dessutom i förslaget intagits bestämmelse därom, att det tillkommer Kungl. Maj:t att pröva, huruvida av militära skäl eller av hänsyn till viss orts allmänna ekonomiska intressen eller till allmän farled eller allmän flottled eller eljest till samfärdselns eller det allmännas intressen eller ur synpunkten av de ovannämnda naturskydds-, fiske- eller samhällseliga intressena hinder möter mot företaget eller särskilda villkor böra förskrivas för dess utförande. Är fråga om sänkning av eller reglering av vattnets avrinning ur någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan skall frågan härom alltid av vattendomstolen hemställas Kungl. Maj:ts avgörande. Beträffande annan vattenavledning ävensom invallning äger Kungl. Maj:t förbehålla sig sådan prövningsrätt. Genom de bestämmelser, som av oss föreslås angående tillkallande av allmänt ombud vid behandlingen av tillstånd till företag, som berör det allmännas intresse, hava vi sökt sörja för, att Kungl. Maj:t må erhålla kännedom om de fall, då ett ingripande från Kungl. Maj:ts sida bör ifrågakomma. Till denna fråga skola vi återkomma i det följande. Uppenbarligen ligger det också i vattendomstolens befogenhet att om sådant förhållande göra anmälan hos Kungl. Maj:t.»

Lagstiftaren har sålunda utgått från att äganderätten till fastighet icke är en obegränsad rätt. Vissa intressen kunna med hänsyn till sin allmänna betydelse äga företrädesrätt framför den enskildes förfoganderätt. Såsom dylikt intresse har i förarbetena till vattenlagen och sedermera i denna beträffande vattenavledning angivits bestående ändring av naturförhållandena, varigenom betydande förlust för landets djur- eller växtvärld vore att befara.

En ytterligare grundregel i gällande vattenlag är, att ett företag, som berör annan än sökanden till företaget tillhörig egendom eller annat allmänt eller enskilt intresse, ej må komma till stånd med mindre nyttan, som vinnes genom företaget, efter avdrag av kostnaden för dess verkställande finnes övertiga värdet av skada å eller intrång i egendom eller allmänna eller enskilda

intressen. Med denna grundregel sammanhänger den, som ålägger företagen att ersätta skada och intrång, som ej är att hänföra till hans egen egendom och intressen.

Båda dessa grundregler gälla även vattenavledningsföretag av ena eller andra slaget. I vattenlagen 7 kap. 38 § behandlas sålunda företagens ställning i förhållande till motstående intressen av närmast enskild natur.

I vattenlagen 9 kap. 8 § stadgas vidare: »Vid avgörande, om och i vilken mån skada tillskyndas någon genom företag eller åtgärd enligt denna lag, skall hänsyn tagas jämväl till skada eller lidande av annan beskaffenhet än rent ekonomisk.»

En ytterligare utvidgning av de i vattenlagen 9 kap. 8 § uttalade reglerna finnes i vattenlagen 2 kap. 12 §, som stadgar: »Ej må så byggas i vatten, att menlig inverkan på klimatet eller på allmänna hälsotillståndet vållas eller eljest allmänna intressen i avsevärd mån förnärmas. Är naturminnesmärke ej i laga ordning fridlyst, böra likväl till bevarande därav vid byggande i vatten vidtagas sådana anordningar, som utan att för företaget medföra kostnader av betydelse må anses för ändamålet lämpliga.»

De sålunda angivna reglerna kompletteras i vad avser vattenavledning av bestämmelserna i vattenlagen 7 kap. 41 och 39 §§. I det förstnämnda lagrummet stadgas, att å dylikt företag äro tillämpliga bland annat bestämmelserna i vattenlagen 2 kap. 12 §. Det sistnämnda lagrummet innehåller följande stadgande: »Skulle åtgärd, som i 37 § sägs, hava till följd, att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas eller att fiskerinäring av större betydelse lider väsentligt förfång, må åtgärden, ändå att nyttan uppgår till värde, som i 38 § omförmäles, icke ske. Lag samma vare, där genom dylik åtgärd skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld är att befara.

Prövas företaget vara av synnerlig betydelse för jordbruksnäringen eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må Konungen, ändå att hinder mot företaget skulle möta av bestämmelserna i 30 § eller vad i denna § är stadgat, efter hemställan av vattendomsstolen på sätt i 46 § sägs lämna medgivande till företaget.»

Motiven för bestämmelserna i 39 § angivas i 1919 års betänkande sålunda (sid. 212—213):

»I näst föregående paragraf har behandlats företagens ställning i förhållande till motstående intressen av *enskild* natur. Förevarande paragraf åter har till uppgift att bedöma företaget ur mera allmänna synpunkter. I detta hänseende kan uppenbarligen den i 38 § föreskrivna jämförelsen mellan nytta och skada icke tilläggas utslagsgivande betydelse. Verknningar, som ej kunna i penningar uppskattas, kunna följa av företaget och vara av betydelse vid bedömandet av frågan om företagens tillåtlighet i såväl positiv som negativ riktning.

I paragrafens första stycke behandlas den *menliga* inverkan, som företaget kan väntas utöva å vissa intressen av allmän natur. Till de verknningar, som

här avses, hör först och främst, att ett större antal personer till följd av företaget bliva nödgade att söka sin utkomst på annat håll. Med hänsyn till en dylik verkan stadgas i förevarande paragraf, att åtgärd för företaget icke må ske, om till följd av densamma större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas eller om genom åtgärden fiskerinäring av större betydelse lider väsentligt förfång. I huvudsak likartade bestämmelser återfinnas i 38 § kommittéförslaget; tillägget rörande fiskerinäring av större betydelse står i överensstämmelse med vad för motsvarande fall stadgats angående byggande i vatten i 2 kap. 3 § andra stycket, vilket stadgande jämväl äger tillämpning i fråga om vattenreglering. Åtgärd för vattenavledning får ej heller verkställas, därest genom densamma skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld är att befara. Enligt 34 § kommittéförslaget skulle en dylik verkan tagas i betraktande allenast om den härledde sig från företag, avseende sänkning eller uttappning av sjö. Vi hava ansett stadgandet böra utvidgas att avse ej blott sjösänkingsföretag utan varje åtgärd, som avses i 37 §.

Emellertid kan det ur allmän synpunkt vara av särskilt stor betydelse, att företaget kommer till stånd. I dylikt fall måste de betänkligheter giva vika, som måhända kunna resas mot företaget ur enskild synpunkt till följd därav, att företaget i fråga om jämförelsen mellan nytta och skada icke fyller måttet, och det kan väl tänkas, att det allmänna intresse, som är förknippat med företaget, är så starkt, att det jämväl bör anses övertäga de intressen, som skyddas i paragrafens första stycke. För dylika undantagsfall har, efter förebilden av motsvarande bestämmelser i 2 kap., stadgandet i paragrafens andra stycke tillkommit.»

I vattenlagen 7 kap. 44 § meddelas särskilda bestämmelser om sådan särskild art av vattenavledningsföretag, som utgöres av sänkning eller uttappning av sjö, och dessa bestämmelser innebära, att tvångsdelaktighet i företaget kan åläggas den, som av företaget har båtnad, allenast därest sökandena och de, som med dem sig förenat, äga egendom, varå faller mer än hälften av det genom företaget uppkommande båtnadsvärdet. I vattenlagen 7 kap. 46 § stadgas, att företag avseende de större insjöarna eller eljest av större omfattning skall, respektive kan, underställas Kungl. Maj:ts prövning i statsrådet.

Då fråga är om i laga ordning tillkomna ingripanden från det allmännas sida i den enskildes rättssfär har ersättning av allmänna medel ansetts i vissa fall böra lämnas den enskilde, som genom ingripandet försorsakats skada. I fall, då avspärrningsförbud av militära skäl utfärdats enligt lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m., kan sålunda ersättning medgivas enligt grunder, som finnas angivna i Kungl. Maj:ts proposition, nr 76, till 1940 års urtima riksdag; och har riksdagen i enlighet med sagda proposition beviljat ett anslag för ändamålet om 100,000 kronor. — I den till innevarande års riksdag avlätna propositionen, nr 36, med förslag till lag om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret, föreslås ersättning till den, som i enlighet med lagens bestämmelser vägras tillstånd till nybyggnad eller om- eller tillbyggnad.

Yttrandena.

Kammarkollegiet kan icke tillstyrka lagstiftningsåtgärder i syfte att bereda ersättning i fall som avses i motionen. I övrigt har kammarkollegiet anfört i huvudsak följande:

I de fall, som avses i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. samt den till innevarande års riksdag avlätna propositionen, nr 36, med förslag till lag om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret, är det fråga om ersättning från statens sida för ett statligt ingripande, som medför en ekonomisk skada å en för den enskilde redan bestående rätt eller rättighet. Det överensstämmer med allmänna rättsgrundsatser, att den, som sålunda avhänts eller lider intrång i sin rätt eller sina intressen, erhåller ersättning för liden förlust och skada.

Helt annorlunda te sig förhållandena i de fall, då tillstånd till ett vattenavledningsföretag vägras med stöd av bestämmelserna i vattenlagen 7 kap. 39 §. Här är det så, att gent emot torrlägningsintresset stå andra, redan existerande och erkända intressen, och enligt grundreglerna om förhållandet mellan nytta och skada kan företaget ej få komma till stånd, därest skadan finnes vara större än nyttan. Den omständigheten, att skadan skulle drabba ett *allmänt* intresse, eller att intressets omfattning ej kan direkt uppskattas i ekonomisk valuta, betyder icke, att detta intresse skall vika mot ett nyuppträdande enskilt intresse. Någon *rätt* att genom vattenavledning förändra de bestående naturliga förhållandena och att skada därav beroende, redan förefintliga intressen föreligger icke för torrlägningsintressets representanter förrän domstol eller eventuellt Kungl. Maj:t meddelat tillstånd till företaget. Skulle allmänna intressen genom företaget hotas av skador, vilka genom vissa åtgärder kunna förebyggas, föreskrivas dessa åtgärders vidtagande såsom villkor för att företaget må komma till stånd. Är skadan återigen av den storlek, som i vattenlagen 7 kap. 39 § avses, så att skadan är *större* än nyttan av företaget, må detta ej komma till stånd — för så vitt ej Kungl. Maj:t lämnar medgivande enligt paragrafens andra stycke.

Då i motionen göres en hänvisning till ersättningsskyldigheten vid byggande i vatten beträffande skada i form av hinder för eller försvårande av framtida torrläggning av mark, synes detta missvisande. Ersättningsskyldigheten här följer av den allmänna regeln, att all skada som nyuppkommer genom företaget skall ersättas och ersättning utgår *endast* försåvitt det visas, att sannolika skäl föreligga att torrlägningsföretaget skulle lagligen kunna medgivas och att vinstvärde varit därmed förenat. Men härav följer icke, att vid vattenavledning det enskilda torrlägningsintresset skall undgå grundregeln, att redan bestående rättigheter och intressen skola respekteras.

Av nu angivna skäl kan kammarkollegium icke tillstyrka lagstiftningsåtgärder i syfte att bereda ersättning i fall, som avses i motionen. Skulle i något fall inträffa särskilda förhållanden, såsom att förberedelserna till ett vattenavledningsföretag vidtagas innan sådant det allmännas intresse uppkommer eller blir känt (militär anläggning t. ex.) som föranleder att tillstånd till företaget finnes ej kunna medges, återstår alltid möjligheten att reglera saken genom ett Kungl. Maj:ts och riksdagens ingripande i det särskilda fallet.

Lantbruksstyrelsen har understrukit angelägenheten av att de i motionen berörda spörsmålen bli föremål för utredning och har förtyllt tillstyrkt, att dylik utredning kommer till stånd. Styrelsen anför i övrigt följande:

I motionen hemställes om utredning av frågan huruvida och under vilken förutsättning ersättning av statsmedel bör utgå till den, som med hänsyn till att allmänna intressen skulle trädas för nära, hindras torrlägga sin mark.

Lantbruksstyrelsen anser hithörande spörsmål vara av stor principiell betydelse. I många fall, då torrläggning av till en fastighet hörande marker är en nödvändig förutsättning för lönande jordbruksdrift å densamma, kunna allmänna intressen av olika slag hindra dylika arbeten. Dessa hinder torde i regel vara av sådan art, att det icke varit möjligt för vederbörande markägare att förutse desamma. Dylika förhållanden kunna icke undgå att skapa ett för jordägarna menligt osäkerhetstillstånd.

I motionen hemställes om utredning av frågan huruvida och under vilka förutsättningar ersättning av statsmedel skäligen bör beredas jordägare, som hindras från att företaga torrläggning av honom tillhörig mark på grund av att torrlägningsföretaget såsom sådant skulle förorsaka intrång i något allmänt intresse.

Utskottet.

Vid bedömande av frågan huruvida ersättning av allmänna medel skäligen bör utgå till enskilda personer på grund av ingripanden från det allmännas sida synes man — såsom framhålles i kammarkollegiets i ärendet avgivna utlåtande — böra skilja mellan de fall, då ingripandet riktar sig mot någon redan bestående enskild rätt eller rättighet, och de fall, då så icke är förhållandet. I det förra fallet synas allmänna rättsgrundsatser bjuda att ersättning beredes den som sålunda avhänts eller lider intrång i sin rätt eller sina intressen. I det senare fallet, varunder torde kunna föras det som avses med förevarande motion, te sig förhållandena enligt utskottets uppfattning väsentligt annorlunda, i det att någon ovillkorlig rätt icke förefinnes för en enskild medborgare att genom vattenavledning förändra de bestående naturförhållandena eller förorsaka intrång i andra därav beroende allmänna intressen, innan domstol eller eventuellt Kungl. Maj:t meddelat tillstånd till företaget. I sistnämnda fall är det allmänna intresset redan bestående, medan det enskilda intresset är nytillträdande. Enligt vattenlagens bestämmelser tillkommer det i dylika fall den beslutande myndigheten att pröva, om företaget må komma till stånd eller icke. Därest skadan är större än nyttan, skall föreskrivas att företaget icke må utföras. I dylika fall bör enligt utskottets uppfattning ersättning icke i allmänhet tillkomma torrlägningsintressets representanter. I anslutning till vad som anföres i motionen kan utskottet emellertid icke bortse från, att förhållandena ibland kunna vara sådana, att dylik ersättning torde kunna ifrågasättas. Sålunda kan det allmänna intresset ha uppträtt så pass sent under företagets planläggning, att de enskilda jordägarna icke skäligen bort räkna med detsamma vid undersökningarnas igångsättande, samt vidare företagets planerande ha åsamkat jordägarna avsevärda kostnader. Att såsom motionärerna ifrågasätta företaga en utredning av berörda förhållanden och med ledning av vad som därunder kan framkomma söka utforma generella regler för de fall, då ersättning i nämnda avseende bör ifrågakomma, torde emellertid enligt utskottets uppfattning icke vara lämpligt och för övrigt erbjuda synnerligen stora svårigheter bland annat i avseende å bestämmandet av

ersättningens storlek och den lämpligaste formen för densammas erläggande. Utskottet vill sålunda icke förorda någon sådan utredning som föreslås i motionen. Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan och från fall till fall bedömer, huruvida omständigheterna skäligen böra föranleda framställning i ämnet till riksdagen.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

att motionen II: 205 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 maj 1942.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Tjällgren, Carl Eriksson, Gabrielsson, Jacob Hansson, von Stockenström, Nils Olsson, Dahlström* och *Bondeson* samt

från andra kammaren: herrar *Andersson i Löbbo, Liedberg, Andersson i Tungalsta, Gustafson i Vimmerby, Ericsson i Sörsjön, Mäler, Carlström* och *Andersson i Hyssna.*

Reservat ion

av herrar *Tjällgren, von Stockenström, Bondeson, Gustafson* i Vimmerby och *Mäler*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»I motionen hemställas — — — (lika med utskottet) — — — något allmänt intresse.

Såsom framhålles i lantbruksstyrelsens i ärendet avgivna utlåtande torde i vissa fall kunna inträffa, att torrläggning av till en fastighet hörande marker utgör en nödvändig förutsättning för en lönande jordbruksdrift å densamma men att allmänna intressen av olika slag hindra att dylika arbeten komma till utförande. Därest nämnda intressen äro av sådan art, att vederbörande markägare icke vid företagets planläggande skäligen bort

kunna förutse desamma, synes kunna ifrågasättas, huruvida icke ersättning bör beredas jordägaren för den nytta han gått miste om genom att företaget icke får komma till stånd. I likhet med motionärerna anser utskottet berörda förhållanden vara av en sådan betydelse för jordbruket, att en allsidig och förutsättningslös utredning av alla på frågan inverkan omständigheter bör företagas.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen med bifall till motionen II: 205 må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstälta om utredning av frågan huruvida och under vilka förutsättningar ersättning av statsmedel bör utgå till den, som med hänsyn till att allmänna intressen skulle trädas för nära hindras från att torrlägga sin mark, samt för riksdagen framlägga de förslag i ämnet, vartill utredningen må föranleda.»